

Nr 99.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av avtal rörande handelshögskolans i Stockholm fortsatta verksamhet och finansiering, m. m.; given Stockholms slott den 19 februari 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Ericsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Förslag framläggs om godkännande av ett mellan representanter för staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans i Stockholm direktion träffat avtal rörande högskolans fortsatta verksamhet och finansiering. Enligt avtalet, som föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1954, skall kostnaderna för handelshögskoleverksamheten bestriidas av staten, staden och föreningen. Staten skall för budgetåret 1954/55 bidra med 300 000 kronor och därefter med 380 000 kronor per budgetår huvudsakligen som kompensation för nedsättning av elevavgifterna. Staden skall budgetårsvis lämna ett bidrag av 150 000 kronor. Föreningen skall varje budgetår tillskjuta återstående för verksamheten erforderliga medel.

Därjämte föreslås, att licentiestipendier inrättas vid såväl handelshögskolan i Stockholm som handelshögskolan i Göteborg, för vilket ändamål begäres ett särskilt anslag å 15 000 kronor.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1954.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, *fråga angående godkännande av avtal rörande handelshögskolans i Stockholm fortsatta verksamhet och finansiering, m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning.

I årets statsverksproposition (X ht p. 75) har Kungl. Maj:t på min hemställen föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till handelshögskolan i Stockholm för budgetåret 1954/55 beräkna ett anslag av 310 000 kronor. Jag torde nu få upptaga denna fråga till fortsatt behandling.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 januari 1953 tillkallade jag den 4 februari samma år fyra utredningsmän¹ med uppdrag att verkställa utredning rörande handelshögskolans i Stockholm ekonomi och framtida ställning. I direktiven för utredningen framhölls bl. a., att det borde undersökas om en avtalsmässig reglering av de inbördes förhållandena mellan de intressenter, som lämnar högskolan ekonomiskt stöd, kunde vara en framkomlig väg att ordna finansieringen av högskolans verksamhet.

Utredningen har den 25 januari 1954 avgivit betänkande med utredning och förslag angående handelshögskolan i Stockholm (stencilerat). I betänkandet framläggs ett mellan staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans direktion träffat preliminärt avtal rörande högskolans fortsatta verksamhet och finansiering. Avtalsförslaget torde såsom *bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Över betänkandet har yttranden avgivits av statskontoret, kommerskollegium, som bifogat yttranden från Stockholms handelskammare och Svenska ekonomiföreningen, samt kanslern för rikets universitet.

¹ Utredningsmännen var f. d. landshövdingen P. C. Jonsson, ordf., rektorn K. A. Jansson samt byråcheferna C. O. Sommar och G. H. Wiedesheim-Paul.

II. Handelshögskolans tillkomst och nuvarande organisation m. m.

Från betänkandet inhämtas bl. a. följande beträffande handelshögskolans tillkomst och organisation.

Handelshögskolan i Stockholm är en enskild institution, som dock i vissa hänseenden ställts under Kungl. Maj:ts överinseende. Initiativet till högskolans tillkomst togs år 1903 genom en privat donation. Vidare bildades år 1906 den s. k. handelshögskoleföreningen, som hade till syfte att skaffa erforderliga medel för verksamhetens igångsättande och bedrivande. Högskolan började sin verksamhet år 1909. Enligt av Kungl. Maj:t den 27 maj 1909 fastställda grundstadgar för handelshögskolan har högskolan till ändamål att genom vetenskaplig undervisning och forskning befrämja affärsverksamhetens höjande inom landet.

Högsta vården och styrelsen av handelshögskolan utövas av en direktion, bestående av fem ledamöter; ordförande förordnas av Kungl. Maj:t, tre ledamöter utses av handelshögskoleföreningens styrelse och en ledamot är högskolans rektor.

De tillgångar som för högskolans räkning förvärvats liksom till högskolans verksamhet beviljade anslag står under vård av handelshögskoleföreningen, vars stadgar faststälts av Kungl. Maj:t den 3 december 1909.

Rektor förordnas av direktionen för en tid av fem år. Förordnandet skall underställas Kungl. Maj:t för stadfästelse.

Befattningar vid handelshögskolan tillsätts av direktionen. Professorsbefattning äger direktionen tillsätta med fast anställning. Andra befattningar må ej tillsättas annorlunda än genom förordnande tills vidare eller på viss tid. Professorsutnämning skall underställas Kungl. Maj:t för stadfästelse.

Den närmaste ledningen av studiearbetet utövar lärarrådet, som består av rektor, professorer som är i utövning av sin tjänst samt de lärare som är förordnade att förestå professorsbefattning eller leder självständig och med examination förenad undervisning.

Examina vid handelshögskolan är ekonomexamen, ekonomie licentiatexamen samt disputationsprov för vinnande av ekonomie doktorsgrad. År 1946 fastställde Kungl. Maj:t examensstadga för högskolan.

Ekonomexamen, som tidigare ansågs kunna avläggas efter två års studier, beräknas sedan 1939 kräva en studietid av tre år. Läsåret är indelat i tre terminer.

Elevantalet har stigit från 115 höstterminen 1909 till 636 höstterminen 1953. Alltsedan läsåret 1930/31 har antalet inträdessökande väsentligt överstigit antalet disponibla elevplatser. Högskolan har därför måst införa inträdesspär. Fram till 1941/42 var antalet nyinskrivna per år omkring 100 men har därefter ökat och de senaste tio åren uppgått till ca 200.

För vart och ett av de vid högskolan förekommande huvudämnena — nationalekonomi, företagsekonomi, ekonomisk geografi och rättsvetenskap —

har en särskild institution inrättats med vederbörande professor eller professorer som föreståndare. Av följande uppställning framgår vilka befattningshavare, som finns på de olika institutionerna.

Nationalekonomiska institutionen.

Tre professorer, fem speciallärare (deltidstjänster), ett skrivbiträde (sekreterare) med halvtidstjänst, två elevamanuenser.

Företagsekonomiska institutionen.

Två professorer, två *tf.* professorer — en professur är vakant och en professor är långtidstjänstledig — tre biträdande lärare, fem speciallärare (deltidstjänster), ett skrivbiträde (sekreterare) med halvtidstjänst, två elevamanuenser.

Geografiska institutionen.

Två professorer, en speciallärare (deltidstjänst), en institutionssekreterare med halvtidstjänst, ett kartbiträde, två elevamanuenser.

Rättsvetenskapliga institutionen.

En professor, tre speciallärare (deltidstjänster), en elevamanuens.

Härjämte är en speciallärare i statistik anställd vid högskolan (deltidstjänst).

Vid handelshögskolan men utanför dess personalorganisation finns vidare sedan den 1 januari 1953 en av Svenska arbetsgivareföreningen bekostad docentur i tillämpad sociologi.

Vid sidan av ämnesinstitutionerna finns två fristående institutioner, företagsekonomiska forskningsinstitutet (FFI) och iberio-amerikanska biblioteket och institutet.

Företagsekonomiska forskningsinstitutet, vilket år 1929 inrättades under namnet affärsekonomiska forskningsinstitutet, har till syfte att genom insamling, bearbetning och publicering av ekonomiska data bidra till utredande av teoretiska och praktiska problem inom företagsekonomiens olika områden samt att därigenom verka för ökad ekonomisk upplysning. Styrelsen för institutet utgöres av professorerna i företagsekonomi. En av dem är institutets chef. Forskningspersonalen utgöres av ett femtontal assistenter med fastare anställning — alla med minst ekonomexamen — och omkring fem tillfälligt anställda. Forskningsarbetet är bl. a. av betydelse för utbildning av lärare i företagsekonomi. Flertalet av de äldre assistenterna är sålunda samtidigt speciallärare vid högskolan.

Iberio-amerikanska biblioteket och institutet, som inrättades år 1951 i samverkan med Stockholms högskola, har till uppgift att främja studiet av de iberio-amerikanska länderna samt att gagna Sveriges kommersiella, ekonomiska och allmänskulturella förbindelser med dessa länder. Institutets personal, som är deltidanställd, utgöres av en föreståndare, en amanuens och en sekreterare.

Språkundervisningen, som avser engelska, franska, tyska, spanska och ryska, omhänderhas av lärare med examinationsuppdrag. Endast läraren i engelska har tjänsten vid handelshögskolan som heltidssyssla.

Personalen vid handelshögskolans *bibliotek* utgöres av en bibliotekarie, två amanuenser, ett biträde samt en vaktmästare och bokbindare.

Å *rektorsexpeditionen* finns följande personal anställd, nämligen en sekreterare, två biträdande sekreterare med halvtidstjänst, två skrivbiträden och en telefonist.

Förutom vaktmästaren å biblioteket har handelshögskolan två *vaktmästare* anställda, den ene som förste expeditionsvakt och den andre som maskinist.

Professor vid handelshögskolan uppbär samma lön som professor i stats-tjänst. Löner och arvoden till övriga anställda torde icke i mera betydande grad avvika från dem som utgår till motsvarande statliga befattningshavare.

Professorerna är berättigade till full pension i huvudsaklig överensstämmelse med de för staten gällande normerna till den del pensionen intjänas fr. o. m. den 1 juli 1950. Pension intjänad före denna dag utgår efter andra mindre förmånliga grunder. I övrigt är pensionsfrågan ordnad endast för vissa befattningshavare. Högskolans direktion har hos Kungl. Maj:t hemställt om personalens anslutning till statens pensionsanstalt.

I ekonomiskt avseende intar två institutioner en särställning. Sålunda står ibero-amerikanska biblioteket och institutet helt utanför högskolans stat. Dess verksamhet finansieras genom avkastningen av ett statsanslag å 600 000 kronor från handels- och sjöfartsfonden. Vidare har företagsekonomiska forskningsinstitutet sin egen ekonomi och finansieras främst genom inkomster av uppdrag från utomstående. Högskolan lämnar institutet ett årligt bidrag av 6 000 kronor. Genom att dess föreståndare avlönas på högskolans stat är dock det faktiska stödet större.

Kostnaderna för handelshögskoleverksamheten bestrids genom avkastningen å högskolans fonder, elevavgifter, hyresinkomster, bidrag från staten, Stockholms stad samt Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Fondavkastningen och elevavgifterna har fram till innevarande budgetår varit de två dominerande inkomstposterna. De har sista åren tillhopa utgjort ca 75 procent av högskolans samtliga inkomster. Statsbidrag har i form av anslag under driftbudgeten utgått till handelshögskolan alltsedan dess tillkomst. Det utgjorde till en början 30 000 kronor men har senare successivt höjts, 1949/50 till 100 000 kronor — från 50 000 kronor 1948/49 — 1952/53 till 170 000 kronor och 1953/54 till 240 000 kronor. De två sista anslagshöjningarna har emellertid ej inneburit någon reell ökning av högskolans inkomster utan enbart utgjort kompensation för nedsättning av terminsavgifterna. Sålunda sänktes dessa läsåret 1952/53 från 225 kronor för nyinskrivna elever och 200 kronor för tidigare inskrivna till 175 kronor för samtliga elever. Vidare har i anslutning till riksdagens uttalande (statsutsk. 1953: 159) vid behandlingen av frågan om handelshögskolornas anslag för 1953/54 terminsavgifterna i högsta årskursen innevarande läsår nedsatts till 20 kronor. — Stockholms stad har från och med budgetåret 1949/50 bestritt kostnaderna för en av professurerna i företagsekonomi.

Under budgetåren 1947/48—1952/53 har betydande underskott uppstått å handelshögskolans verksamhet, vilket närmare framgår av följande uppställning över högskolans inkomster och utgifter nämnda år.

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Underskott
1947/48	567 362	663 831	96 469
1948/49	551 253	672 556	121 303
1949/50	666 239	720 768	54 529
1950/51	655 705	772 160	116 455
1951/52	721 631	906 655	185 024
1952/53	795 567	957 504	161 937

Till täckning av vissa års underskott har bidrag lämnats från handels- och sjöfartsfonden. Större delen av underskotten har dock täckts genom att anlita högskolans grundfond, som är den enda av dess fonder, vars kapitalmedel får disponeras. Denna fond beräknas bli förbrukad under innevarande budgetår.

Handelshögskolans fondmedel uppgick vid utgången av budgetåret 1952/53 till följande belopp, nämligen i allmänna fonder 3 086 731 kronor, i särskilda fonder 1 201 320 kronor, i byggnadsfonder 1 825 683 kronor, i stipendiefonder 2 142 681 kronor samt i s. k. avsatta fonder 931 129 kronor, varav i grundfonden 189 401 kronor och i pensionsfonden 741 727 kronor.

Medel till den byggnad — belägen vid Sveavägen 65 i Stockholm — där handelshögskolan sedan 1926 driver sin verksamhet, har anskaffats genom handelshögskoleföreningens försorg.

III. Handelshögskolans fortsatta verksamhet och finansiering.

Lärarrådets upprustningsprogram.

I fråga om handelshögskolans fortsatta verksamhet redogöres i betänkandet först för ett av högskolans lärarråd upprättat och till utredningen överlämnat statförslag jämte motiv. Förslaget avser personalkostnaderna dels för budgetåret 1954/55, dels en mera långsiktig planering knuten till budgetåret 1957/58. Personalstaten slutar i förra fallet å 919 000 kronor och i senare fallet å 1 074 000 kronor. Några pensionskostnader är ej inräknade i dessa belopp. I båda staterna har uppförts ett anslag å 89 000 kronor till företags-ekonomiska forskningsinstitutet.

Därjämte har utredningen tillställts en av rektor upprättad omkostnadsstat för budgetåret 1954/55. Denna slutar å 258 000 kronor.

Lärarrådets förslag för budgetåret 1954/55 innebär bl. a. att följande nya lärarbefattningar då bör inrättas, nämligen en biträdande lärartjänst i nationalekonomi, två docenturer i företagsekonomi, varvid en biträdande lärartjänst i detta ämne skall indragas, en biträdande lärartjänst i ekonomisk geografi och en docentur i statistik samt en rörlig docentur. I fråga om den

administrativa personalen föreslås för nästa budgetår bl. a. en tjänst som kamrer.

I anslutning till sitt förslag har lärarrådet framhållit bl. a. följande. Vid bedömningen av handelshögskolans personalbehov har lärarrådet utgått från att antalet elever ej bör ökas. I fråga om undervisningens omfattning och inriktning ställer den nuvarande efterfrågan på civilekonomer inom allt fler områden av samhällslivet ökade krav på differentiering av utbildningen. För att undvika förlängning av utbildningstiden bör undervisningen effektiviseras, bl. a. genom större antal lärare. Lärarna är nu i förhållande till antalet elever betydligt färre än vid andra fackhögskolor och universiteten. På grund av den ökade efterfrågan på ekonomie licentiatier måste högskolan få tillfälle att mera än hittills avdela lärarkrafter för undervisning på licentiandstadiet. Forskningsverksamheten får ej eftersättas, då den är en ovillkorlig förutsättning för en högskolemässig undervisning. Sedan näringslivets organisationer nu börjat inrätta egna utredningsinstitut, kommer den företagsekonomiska forskningen ej att såsom hittills i främsta rummet avse konkreta utredningsuppdrag för näringslivets kortfristiga behov. Det krävs att handelshögskolan till tjänst åt näringslivets och det allmännas utredningsorgan utbildar kvalificerade forskare, utarbetar nya forsknings- och utredningsmetoder och angriper hittills obeaktade områden samt över huvud inriktar sig mera på grundforskning än målforskning. Möjligheten för högskolan att finansiera forskningen genom betalda uppdrag minskas därigenom. Behovet av en allsidig såväl undervisnings- som forskningsverksamhet bör tillgodoses framförallt genom inrättande av vissa fasta docenturer, vilket också är angeläget för rekryteringen av professorer.

Handelshögskolans direktion har i skrivelse till utredningen uttalat sin principiella anslutning till lärarrådets förslag.

Utredningens principuttalande i anledning av lärarrådets förslag.

Efter att ha granskat handelshögskolans nuvarande förhållanden gör utredningen följande uttalande. Handelshögskolan har liksom andra högre läroanstalter under årens lopp vuxit och utvecklats till fromma för såväl undervisning som forskning. Utvidgningen av verksamheten har givetvis ökat driftkostnaderna, dock icke i en takt eller omfattning, som synes böra föranleda några erinringar. Tvärtom torde med visst fog kunna hävdas, att handelshögskolan under efterkrigstiden på grund av sitt beträngda ekonomiska läge ej kunnat genomföra en upprustning i samma utsträckning som statsuniversiteten och de statliga högskolorna. Någon nedskärning eller omläggning av verksamheten i besparingssyfte bör därför rimligen icke ifrågakomma.

Beträffande handelshögskolans fortsatta verksamhet anför utredningen. Då det gällt att taga ställning till lärarrådets förslag har finansieringsfrå-

gan kommit att träda i förgrunden. Innan linjer för själva verksamheten kan uppdragas, måste först klarläggas icke blott vilka inkomster högskolan i fortsättningen kan räkna med utan även varifrån högskolan kommer att erhålla det nytillskott av medel, som under alla förhållanden blir erforderligt. Om finansieringen av handelshögskoleverksamheten i fortsättningen kommer att ske exempelvis på grundval av en överenskommelse av den typ, som gäller beträffande Stockholms och Göteborgs högskolor samt handelshögskolan i Göteborg, måste utredningen för beräkning av det erforderliga statsbidraget framlägga förslag till personal- och omkostnadsstat för handelshögskolan. Är däremot handelshögskolans hittillsvarande huvudmän beredda att anskaffa nya fondmedel av sådan storlek, att det nuvarande underskottet å verksamheten täcks och även utrymme för en önskvärd upprustning skapas, under det att statens bidrag i stort sett kan bli oförändrat, måste utredningens roll i förevarande hänseende bli mera passiv. Ett avsevärt ökat stöd åt verksamheten från handelshögskoleföreningens sida måste nämligen antagas förutsätta, att högskolan även i fortsättningen får frihet att bestämma angående sin organisation och sina utgifter. Någon mera ingående granskning av personalorganisationen eller omkostnadsstaten från utredningens sida blir det då knappast fråga om.

Utredningen har därför i första hand sökt nå en överenskommelse med de parter, som jämte staten nu lämnar handelshögskolan ekonomiskt stöd. I sådant syfte har utredningen upptagit förhandlingar med representanter för handelshögskoleföreningen och Stockholms stad om högskolans fortsatta verksamhet och finansiering. Förhandlingarna har lett till en sådan lösning av finansieringsfrågan, att utredningen ej funnit skäl framlägga någon detaljerad plan för handelshögskolans fortsatta verksamhet.

Utredningen har i korthet yttrat sig om lärarrådets förslag till ändring av personalorganisationen för budgetåret 1954/55. I första hand tillstyrkes inrättandet av en docentur i företagsekonomi samt en biträdande lärartjänst såväl i nationalekonomi som i ekonomisk geografi. Vidare betonas den stora betydelse statistiken som högskoleämne har för modern ekonomisk forskning. Utredningen understryker önskvärdheten av att högskolan så snart som möjligt erhåller en docentur i statistik. Därjämte har utredningen funnit angeläget, att en kamrer anställs vid handelshögskolan. Slutligen anser utredningen det vara av stor vikt för den vetenskapliga forskningen vid högskolan, att företagsekonomiska forskningsinstitutet erhåller ökat stöd.

Vad angår antalet elever vid handelshögskolan anser sig utredningen icke i dagens läge böra förorda en ökning av elevintagningen. Emellertid förutsätter utredningen, att högskolans ledning har sin uppmärksamhet riktad på problemet och undersöker möjligheterna att mottaga ett större antal elever.

**Förhandlingar och avtal rörande handelshögskolans
fortsatta verksamhet och finansiering.**

Utredningen redogör härefter för sina förhandlingar med representanter för handelshögskoleföreningen och Stockholms stad.

Vid förhandlingarna med handelshögskoleföreningen har utredningen framhållit, att det vid en väsentligt ökad statlig bidragsgivning till handelshögskolan torde vara ofrånkomligt att i stort sett införa samma ordning som vid t. ex. handelshögskolan i Göteborg. Detta skulle bl. a. innebära, att Kungl. Maj:t skall fastställa högskolans utgiftsstat och att pensionsberättigande tjänster ej får inrättas utan Kungl. Maj:ts godkännande. Föreningen har uttryckt farhågor för att en dylik anordning skulle medföra en detaljreglering av en för verksamheten menlig art. Förhandlingarna med handelshögskoleföreningen har lett till att föreningen i syfte att bevara handelshögskolans nuvarande självständiga ställning erbjudit sig ställa nya fondmedel till förfogande å sammanlagt tio miljoner kronor.

Vid förhandlingarna med föreningen har frågan om högskolepersonalens anslutning till statens pensionsanstalt aktualiserats. Utredningen har uttalat, att någon utfästelse härom icke f. n. kan göras, men anser att frågan bör närmare övervägas i anslutning till 1951 års pensionsutrednings fortsatta arbete.

Förhandlingarna har resulterat i att ett avtal träffats mellan staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans direktion. För avtalets giltighet förutsättes Kungl. Maj:ts och riksdagens samt stadsfullmäktiges i Stockholm godkännande. Avtalet innebär i huvudsak följande.

Handelshögskolan skall bibehållas vid sin ställning som enskild institution. I högskolans direktion, som skall bestå av åtta ledamöter, utses ordföranden och ytterligare en ledamot av Kungl. Maj:t, en ledamot av Stockholms stadsfullmäktige och fyra ledamöter av handelshögskoleföreningen. Högskolans rektor är självskriven ledamot. Handelshögskolans ändamål skall vara oförändrat. Undervisning och forskning skall upprätthållas på en nivå fullt jämförlig med den vid universiteten och de statliga respektive statsunderstödda högskolorna. Handelshögskolan förbinder sig dels att under läsåret 1954/55 i terminsavgift ej uttaga mer än 175 kronor för elev tillhörande första årskursen samt 20 kronor för övriga elever, dels att från och med läsåret 1955/56 generellt tillämpa en terminsavgift av högst 20 kronor per elev, allt under förutsättning att läsåret är indelat i tre terminer.

Staten, Stockholms stad och handelshögskoleföreningen förbinder sig att bestrida kostnaderna för handelshögskoleverksamheten. Staten skall bidra med 300 000 kronor för budgetåret 1954/55 samt därefter med 380 000 kronor per budgetår huvudsakligen som kompensation för nedsättning av elevavgifterna. Vid väsentligt ändrade förhållanden, t. ex. förskjutning i

penningvärdet, skall förhandlingar upptagas om en reglering av statens bidrag.

I fråga om statens åtagande anför utredningen följande. Statens bidrag har ansetts böra utgå dels med ett grundbelopp av 100 000 kronor, dels — med hänsyn till att kostnadsfri högre undervisning utgör ett allmänt undervisningspolitiskt mål — i form av kompensation för den inkomstminskning som uppkommer vid nedsättning av terminsavgifterna i enlighet med avtalet. Kompensationsbeloppet har ansetts böra fixeras till viss årlig summa, beräknad med utgångspunkt från nuvarande elevantal och en terminsavgift å 225 kronor per elev. Variationerna i fråga om elevantalet väntas under de kommande åren icke bli av sådan betydelse, att ett rörligt bidragsbelopp är motiverat. Enligt handelshögskoleföreningens uppfattning borde kompensationen egentligen beräknats med utgångspunkt från en högre terminsavgift än 225 kronor eller lägst 300 kronor, då terminsavgifterna under de gångna åren ej höjts i proportion till det fallande penningvärdet. Den statliga kompensationen kommer därför, har föreningen betonat, icke att täcka den verkliga förlust handelshögskolan åsamkas genom avgiftsnedsättningen. Reglering av statens bidrag vid förskjutning i penningvärdet har ej ansetts böra komma i fråga förrän vid en förskjutning överstigande tio procent.

Enligt avtalet skall Stockholms stad budgetårsvis bidra med 150 000 kronor, inklusive stadens nuvarande bidrag till bekostandet av en professur i företagsekonomi.

Handelshögskoleföreningen har förbundit sig att varje år tillskjuta återstående för handelshögskoleverksamheten erforderliga medel.

Utredningen har gjort följande uppställning över de inkomster högskolan kan påräkna till följd av avtalet och föreningens erbjudande i fråga om nya fondmedel.

1. Fondavkastning:

a) äldre medel inkl. bidrag från K. och A. Wallenbergs stiftelse	280 000
b) nya medel	375 000
2. Elevavgifter	45 000 ¹
3. Statsbidrag	380 000 ¹
4. Bidrag av Stockholms stad	150 000
5. Hyror	20 000

Summa kronor 1 250 000

I anslutning härtill berör utredningen i vilken utsträckning lärarrådets förslag till upprustning av högskolan kan komma att tillgodoses.

Högskolans utgifter har för innevarande budgetår beräknats till totalt ca 994 000 kronor. I den av lärarrådet framlagda utgiftsstaten för budgetåret 1954/55 har de sammanlagda kostnaderna — exklusive pensionskost-

¹ Vid helt genomförd avgiftsnedsättning.

nader — upptagits till 1 177 000 kronor. Med hänsyn till den föreslagna personalorganisationen anses pensionskostnaderna för de närmaste åren böra beräknas till ca 120 000 kronor för år. Enligt förslaget torde således den totala utgiftssumman för nästa budgetår kunna uppskattas till 1 297 000 kronor. Den angivna inkomstsumman å 1 250 000 kronor medger sålunda — vid oförändrat kostnadsläge — att lärarrådets till stafförslaget för budgetåret 1954/55 knutna önskemål om förbättringar till större delen kan uppfyllas. Däremot finns inom denna inkomstram ej utrymme för en utbyggnad motsvarande lärarrådets mera långsiktiga program. Emellertid har handelshögskoleföreningen ställt i utsikt att fortsatt upprustning av högskoleverksamheten skall kunna förverkligas genom att föreningen anskaffar ytterligare tillskott till fondmedlen utöver nu aktuella tio miljoner kronor.

Enligt utredningens mening torde den sålunda ernådda lösningen av handelshögskolans finansieringsproblem kunna accepteras av statsmakterna utan att de krav på handelshögskoleverksamhetens standard och omfattning, som ur allmän synpunkt bör uppställas, blir åsidosatta. Verksamheten vid handelshögskolan kommer uppenbarligen att få en ekonomisk bas, som först och främst säkrar en undervisning och forskning av nuvarande omfattning men även möjliggör en viss utbyggnad av verksamheten enligt de av lärarrådet angivna riktlinjerna, mot vilka utredningen i stort sett icke har något att erinra.

Det preliminärt ingångna avtalet avses träda i kraft den 1 juli 1954 och gälla 15 år. Om uppsägning icke sker minst två år före avtalstidens utgång, förlängs avtalet för varje gång med 15 år.

Utlåtanden av handelshögskoleföreningen, direktionen och lärarrådet i anledning av utredningsarbetet.

Vid betänkandet har fogats skrivelser som handelshögskoleföreningen och handelshögskolans direktion var för sig avgivit till utredningen efter att ha tagit del av utkast till dess betänkande.

Handelshögskoleföreningen har framhållit bl. a. följande. Föreningen, som med gynnsamt resultat gjort en medelsinsamling för att förstärka föreningens fonder, är väl medveten om att en successiv ökning av handelshögskolans resurser är erforderlig för att högskolan skall kunna motsvara de krav som kommer att ställas på skolan. Vid överläggningarna med utredningen har föreningen därför förklarat, att insamlingen kommer att fortsätta. Några utfästelser därutöver kan naturligen ej ifrågakomma. Föreningens uttalande får därför ej fattas som ett oreserverat godkännande av de från lärarhåll önskade anslagen. I fråga om statens stöd till handelshögskolan framhåller föreningen att ett bidrag av ytterligare 100 000 kronor skulle erfordrats för att helt kompensera högskolan för avgiftsnedsättningen. Föreningen hyser den förhoppningen, att staten och staden med hänsyn till handelshögskolans stora samhälleliga betydelse skall vara villiga att medverka till att möta det stegrade inkomstbehov som växande krav å högskolan måste medföra.

Av direktionens skrivelse framgår, att handelshögskolans rektor beträffande sin ståndpunkt hänvisat till ett vid skrivelsen fogat yttrande från lärarrådet. Direktionen har bl. a. anfört följande. Att direktionen i princip anslutit sig till lärarrådets förslag till personalstat är endast att betrakta som ett uttryck för direktionens allmänt positiva inställning till en fortsatt utveckling av högskolan men ingalunda ett alltigenom oreserverat godkännande av förslaget. Direktionen är väl medveten om att, oavsett å vem huvudansvaret för högskolans finansiering vilar, svårigheter måste beräknas uppkomma att ekonomiskt tillgodose alla i och för sig berättigade önskemål från högskolan. Direktionen har i fråga om statsbidraget framfört samma synpunkter som handelshögskoleföreningen.

Från lärarrådets yttrande har inhämtats följande. Högskolan synes nu få en finansiell ram tillräcklig för att upprätthålla högskolans verksamhet i dess nuvarande omfattning samt för att vidtaga den upprustning som är påkallad under de allra närmaste åren, dock endast under förutsättning att högskolans kostnader för pensionering av personal begränsas genom att högskolan vinner anslutning till statens pensionsanstalt. Även under dylik förutsättning är emellertid den beräknade finansiella ramen otillräcklig för den del av avtalsperioden, som ligger bortom de allra närmaste åren. Högskolans naturliga utveckling under en så lång period som 15 år måste — även vid oförändrat penningvärde — innebära en mycket betydande ökning av kostnaderna för forskning och undervisning. Med hänsyn till svårigheten att nu bedöma vilka krav som i framtiden kommer att ställas på högskolan ifrågasätter lärarrådet om icke en kortare avtalsperiod än 15 år är att föredraga.

IV. Yttranden.

Kanslern för rikets universitet har intet att erinra mot det framlagda förslaget.

Statskontoret tillstyrker, att statsmakterna godkänner det mellan staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans direktion träffade avtalet. Även *kommerskollegium*, som anser att avtalet innebär en i stort sett tillfredsställande lösning av handelshögskolans finansieringsproblem, tillstyrker att avtalet godkänns. Kollegium framhåller emellertid angelägenheten av att statsmakterna icke ställer sig avvisande till en höjning av statsbidraget för att tillgodose de ökade krav på undervisningen och forskningen vid handelshögskolan som utvecklingen under avtalsperioden kan föranleda. Klausulen i avtalet om upptagande av förhandlingar rörande reglering av statens bidrag bör sålunda enligt kollegium icke ges alltför snäv tillämpning. Detta synes kollegium också motiverat därav att det i statsbidraget ingående beloppet för nedsättning av elevavgifterna icke torde kunna anses utgöra full kompensation för avgiftsbegränsningen. *Stockholms handelskammare* tillstyrker en lösning av handelshögskolans

finansieringsproblem efter de i avtalet angivna riktlinjerna men ifrågasätter, om icke beräkningsgrunderna för statsbidraget i realiteten medför en sänkning av det statsbidrag som tidigare utgått. Kompensationsbeloppet för avgiftsnedsättningen bör enligt handelskammaren beräknas med utgångspunkt från den högre avgift som skulle fastställts om penningvärdesförsämringen beaktats. Handelskammaren hemställer därför, att full kompensation lämnas för avgiftsnedsättningen och att därutöver utgår ett bidrag av 100 000 kronor. *Svenska ekonomföreningen* ifrågasätter om det icke varit fördelaktigt med en kortare avtalstid, då det under en så lång tid som 15 år måste komma att ställas stora krav på en vidareutveckling av handelshögskolan. Föreningen uttrycker emellertid den förhoppningen att det inför väsentligt ökade krav på högskolan skall vara möjligt att öka statens bidrag.

Departementschefen.

De båda handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg är enskilda institutioner, vilkas verksamhet hittills till större delen finansierats genom donationsmedel och elevavgifter. Under senare år har dessa högskolor haft att arbeta med växande ekonomiska svårigheter. I anledning härav har frågan om handelshögskolornas ekonomi och framtida ställning tagits upp till behandling av en inom handelsdepartementet tillkallad utredning. På grundval av utredningens förslag har frågan om handelshögskolan i Göteborg behandlats i propositionen nr 90 till 1953 års riksdag. Jag framhöll vid anmälan härav, att det finge anses vara ett klart ådagalagt samhällsintresse att handelshögskolorna har resurser för att nöjaktigt fylla sina uppgifter. Riksdagen beslöt i anledning av de i propositionen framlagda förslagen bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett avtal mellan staten, Göteborgs stad och handelshögskolan, vilket innebar att staten och staden utfäste sig att svara för högskolans finansiering under tiden 1953—1968.

Utredningen har nu slutfört sitt uppdrag även beträffande handelshögskolan i Stockholm och framlagt ett förslag till avtal mellan staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolan i Stockholm rörande högskolans fortsatta verksamhet och finansiering.

Avtalet innebär i huvudsak följande. Handelshögskolan skall bibehållas vid sin ställning som enskild institution. Högskolans direktion skall bestå av åtta ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utser ordförande och ytterligare en ledamot, Stockholms stad en ledamot samt handelshögskoleföreningen fyra ledamöter; högskolans rektor är självskriven ledamot. Det förutsattes i avtalet att forskning och undervisning vid högskolan skall upprätthållas på en nivå som är fullt jämförlig med den vid statsuniversiteten och övriga högskolor. Den innevarande läsår genomförda nedsättningen av terminsavgift för elev i tredje årskursen från 175 till 20 kronor skall nästa läsår utsträckas att avse även andra årskursen. Från och med läsåret 1955/56 skall den lägre avgiften tillämpas generellt.

Kostnaderna för handelshögskoleverksamheten skall bestridas av staten, staden och handelshögskoleföreningen. Staten förbinder sig att för budgetåret 1954/55 bidra med 300 000 kronor samt därefter med 380 000 kronor per budgetår, varav 200 000 respektive 280 000 kronor anses utgöra kompensation för nedsättning av elevavgifterna. Vid väsentligt ändrade förhållanden, t. ex. en förskjutning i penningvärdet, skall förhandlingar upptagas om en reglering av statens bidrag. Stockholms stad skall årligen bidra med 150 000 kronor. Handelshögskoleföreningen har utfäst sig att varje budgetår tillskjuta återstående för verksamheten erforderliga medel. Föreningen har i enlighet med ett erbjudande vid förhandlingarna med utredningen ställt till förfogande nya fondmedel till ett belopp av tio miljoner kronor. Föreningen beräknas härigenom kunna öka sitt årliga bidrag till högskolan med ca 375 000 kronor.

Genom de sålunda gjorda utfästelserna samt inflytande elevavgifter och hyror kan högskolan i fortsättningen påräkna inkomster å tillhoppa i runt tal 1 250 000 kronor. Högskolans utgifter har för innevarande budgetår beräknats till totalt 994 000 kronor. Enligt högskolans förslag till utgiftsstat för budgetåret 1954/55, vilken innefattar ökade utgifter i samband med en planerad upprustning beträffande lärarkrafter, företagsekonomisk forskning m. m., kan de sammanlagda kostnaderna — inberäknat ca 120 000 kronor för pensionskostnader — uppskattas till ca 1 297 000 kronor. Den beräknade inkomstsumman, 1 250 000 kronor, medger sålunda att lärarrådets till statsförslaget för nästa budgetår knutna önskemål om förbättringar till större delen kan realiseras.

Avtalet avses träda i kraft den 1 juli 1954 och skall gälla till och med den 30 juni 1969.

Utredningens förslag har i allt väsentligt tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Avtalet innebär i princip att handelshögskoleföreningen påtagit sig ansvaret för huvudparten av det medelstillskott, som erfordras för högskolans fortsatta verksamhet. Föreningen har för att möjliggöra ökade bidrag till högskolan på ett erkännansvärt sätt verkat för en betydande ökning av de till högskoleverksamheten anslagna donationsmedlen. Även Stockholms stad har utfäst sig att höja sitt bidrag till högskolan. Stadsfullmäktige har numera genom beslut den 15 februari 1954 för stadens del godkänt avtalet. För statens del innebär avtalet, att staten jämte ett grundbidrag av 100 000 kronor lämnar den kompensation som erfordras i samband med en ur allmänna synpunkter önskvärd nedsättning av terminsavgifterna. Föreningen, som i och för sig godkänt det genom avtalet utfästa kompensationsbeloppet, har framhållit att detta belopp egentligen bort beräknas med utgångspunkt från högre terminsavgifter än som skett. I anledning härav vill jag endast påpeka, att staten i så fall skulle ha lämnat kompensation för terminsavgifter som i realiteten aldrig tillämpats, vilket icke synes mig principiellt riktigt. Handelshögskolans lärarråd har framhållit, att den beräknade finansiella ramen synes otillräcklig för den del av avtalsperioden, som ligger

bortom de allra närmaste åren. Kommerskollegium har ansett angeläget, att statsmakterna icke ställer sig avvisande till en höjning av statsbidraget för att tillgodose de ökade krav på undervisning och forskning vid handelshögskolan, som utvecklingen under avtalsperioden kan föranleda. Jag vill i anledning av dessa uttalanden framhålla, att denna fråga berörts vid utredningens förhandlingar med handelshögskoleföreningen, som därvid — utan att kunna lämna någon bindande utfästelse — ställt i utsikt att ytterligare donationsmedel kan komma att tillföras högskolan.

Avtalsförslaget synes mig sålunda innebära en fullt godtagbar lösning av frågan om handelshögskolans framtida ekonomi. Samtidigt har garantier skapats för att undervisning och forskning vid högskolan även i fortsättningen hålls på en nivå, som är helt jämförbar med den vid statsuniversitetet och övriga högskolor. Slutligen har en väsentlig nedsättning av terminsavgifterna för de studerande möjliggjorts. Med stöd av vad jag nu anfört tillstyrker jag att avtalet godkännes för statens del; riksdagens bemyndigande härtill torde böra inhämtas. Därest framdeles behov skulle uppstå av smärre jämkningar i avtalsbestämmelserna, utgår jag från att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att för statens del besluta om erforderliga ändringar.

I enlighet med vad som förutsatts i avtalet bör för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln till Bidrag till handelshögskolan i Stockholm anvisas ett anslag av 300 000 kronor.

I detta sammanhang vill jag vidare anmäla en fråga som gäller såväl handelshögskolan i Stockholm som handelshögskolan i Göteborg. Vid båda högskolorna finns numera möjlighet att avlägga ekonomie licentiatexamen samt att för vinnande av ekonomie doktorsgrad fullgöra disputationssprov. Vid statsuniversitetet och de övriga högskolor, där licentiatexamen och disputationssprov kan avläggas, utgår från vissa av riksdagen anvisade anslag särskilda stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier. Vid de flesta läroanstalterna är stipendierna av två slag, licentiant- och doktorandstipendier, båda till av Kungl. Maj:t bestämt antal. Allmänna bestämmelser rörande stipendierna har meddelats av Kungl. Maj:t. De utgår med 3 000 respektive 6 000 kronor för stipendieår och utdelas för ett år i sänder. Samma studerande äger uppbära licentiantstipendium under högst två år och doktorandstipendium under högst tre år utom i fråga om vissa ämnen. Stipendierna utdelas av vederbörande fakultet, sektion, lärarkollegium eller lärarråd, som äger göra utbyte mellan de båda slagen av stipendier.

Det synes ej finnas anledning utesluta de studerande vid handelshögskolorna från berörda förmåner. Samma skäl som talat för att införa stipendier för högre studier vid andra läroanstalter torde också kunna åberopas beträffande handelshögskolorna. Utvecklingen inom olika områden av samhällslivet har medfört en ökad efterfrågan på personer med högre ekonomisk examen, särskilt ekonomie licentiatexamen. Jag föreslår därför, att till en början licentiantstipendier inrättas även vid handelshögskolorna. Framdeles får övervägas i vad mån behov föreligger också av doktorandstipendier.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela stipendiebestämmelser, vilka i huvudsak bör utformas i anslutning till gällande bestämmelser om motsvarande stipendier vid universiteten och övriga högskolor. Med ledning av vad jag under hand inhämtat i fråga om antalet ekonomie licentiander vid handelshögskolorna synes medel böra beräknas för fem licentiandstipendier om 3 000 kronor eller tillhoppa 15 000 kronor. Rörande fördelningen av stipendierna mellan de båda handelshögskolorna torde Kungl. Maj:t böra meddela föreskrifter. Medel bör anvisas under tionde huvudtiteln i form av ett reservationsanslag, benämnt *Gemensamma ändamål vid handelshögskolorna*: Stipendier för främjande av högre ekonomiska studier.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna det mellan representanter för staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans i Stockholm direktion träffade avtalet rörande handelshögskolans fortsatta verksamhet och finansiering;

b) till *Bidrag till handelshögskolan i Stockholm* för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 300 000 kronor;

c) till *Gemensamma ändamål vid handelshögskolorna: Stipendier för främjande av högre ekonomiska studier* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Ljungar.

Bilaga.

Avtal, upprättat mellan representanter för staten, Stockholms stad och handelshögskolan i Stockholm.

I syfte att trygga handelshögskolans i Stockholm fortsatta bestånd och utveckling har denna dag mellan staten, Stockholms stad, handelshögskoleföreningen i Stockholm och handelshögskolans direktion — under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens samt stadsfullmäktiges i Stockholm godkännande — träffats följande avtal:

I. Handelshögskolan skall bibehållas vid sin ställning som enskild institution. Dess ändamål skall oförändrat vara det, som anges i § 1 av handelshögskolans av Kungl. Maj:t den 27 maj 1909 fastställda grundstadgar. Undervisning och forskning skola upprätthållas på en nivå fullt jämförlig med den vid statsuniversitetet och de statliga respektive statsunderstödda högskolorna.

II. Handelshögskolan skall stå under ledning av en direktion, som skall bestå av åtta ledamöter, av vilka

ordföranden och en ledamot förordnas av Kungl. Maj:t,

en ledamot utses av stadsfullmäktige,

fyra ledamöter utses av handelshögskoleföreningen samt

en ledamot är handelshögskolans rektor.

Handelshögskolans förvaltning och räkenskaper skola årligen granskas av tre revisorer, utsedda en av Kungl. Maj:t, en av stadsfullmäktige och en av handelshögskoleföreningen. För revisorerna skola på enahanda sätt utses suppleanter.

III. För att nedbringa studiekostnaderna för eleverna förbinder sig handelshögskolan *dels* att under läsåret 1954/55 i terminsavgift ej uttaga mer än 175 kronor för elev tillhörande första årskursen samt 20 kronor för övriga elever, *dels* att från och med läsåret 1955/56 generellt tillämpa en terminsavgift av högst 20 kronor per elev, allt under förutsättning av att läsåret är uppdelat i tre terminer.

IV. För bestridande av kostnaderna för handelshögskoleverksamheten förbinda sig:

a) *staten* att bidraga med 300 000 kronor för budgetåret 1954/55 samt därefter med 380 000 kronor per budgetår huvudsakligen såsom kompensation för nedsättning av elevavgifterna. Därest väsentligt ändrade förhållanden, t. ex. förskjutning i penningvärdet, inträda, skola förhandlingar upptagas om en reglering av statens bidrag;

b) *staden* att budgetårsvis bidraga med 150 000 kronor. Stadens bidrag lämnas under förutsättning att den professor i företagsekonomi vid handelshögskolan, som staden hittills bekostat, bibehålles. Under avtalstiden befrias staden från den särskilda kostnad, som staden enligt utfästelse eljest skulle fått vidkännas för professuren;

c) *handelshögskoleföreningen* att varje budgetår tillskjuta återstående för verksamheten erforderliga medel.

V. Utgiftsstat för handelshögskolan skall årligen fastställas av direktionen och avse tiden den 1 juli—30 juni. För fastställelse av staten respektive

för ändring av redan fastställd stat fordras, att minst sex av direktionens ledamöter äro om beslutet ense, därest beslutet innebär, att den totala utgiftssumman för budgetåret kommer att överstiga utgiftsstaten för närmast föregående år. Enahanda regel om kvalificerad majoritet gäller utan inskränkning för beslut om inrättande av pensionsberättigande eller annan stadigvarande tjänst vid högskolan.

VI. Detta avtal träder i kraft den 1 juli 1954 och gäller till och med den 30 juni 1969. Därest avtalet icke av någon part uppsäges minst två år före avtalstidens utgång, förlänges avtalets giltighetstid för varje gång med femton år.

Detta avtal har upprättats i fyra likalydande exemplar, av vilka parterna tagit var sitt.

Stockholm den 23 januari 1954.

För staten:

Conrad Jonsson

Allan Jansson

Carl Olov Sommar

Gösta Wiedesheim-Paul

För staden:

John Bergvall

Ragnar Tomson

För handelshögskoleföreningen
i Stockholm:

För handelshögskolans
direktion:

J. Wallenberg

Birger Ekeberg